

Det nytter!

- En oppfølgingsundersøkelse av ungdommer
innskrevet på Fossumkollektivet 1998-2003

SAMMENDRAG

Utført av: Sosiolog Mette W. Boesen
Ferdigstilt mai 2008

Formål

Hovedformålet med prosjektet var å få økt kunnskap om hvorvidt brukerne av Fossumkollektivet klarer å nyttiggjøre seg de verktøy de får gjennom behandlingen - også etter endt behandling.

Det ble lagt vekt på aspekter i livssituasjonen og/eller endringer i denne, som det kunne sannsynliggjøres helt eller delvis hadde sammenheng med kollektivoppholdet. Undersøkelsens temaer var derfor forankret i behandlingens innsatsområder.

Problemstilling

Rapporten belyser følgende hovedspørsmål:

1. Karakteristikk på de ungdommer som kom til Fossumkollektivet 1998-2003.
2. Hvorledes ungdommenes livsforhold var ved inntak til Fossum.
3. Hvorledes var ungdommenes nåværende livsforhold?

Ungdommenes livsforhold er i rapporten definert som faktorer der kunne indikere et "godt liv". Det vil si at utover ungdommenes forhold til rus før og etter var det vesentlig å belyse faktorer som utdanning, arbeid, psykisk og fysisk helse, egen inntekt og tilknytning til familie og sosialt liv for øvrig. Elementer som samtidig er blant de vesentligste innsatsområder i Fossumkollektivets behandling.

Metode

Utvalget bestod av ungdommer innskrevet mellom 1998-2003 og ble på totalt 111 ungdommer. Dette tilsvarte alle de ungdommer som kom til Fossumkollektivet 1998-2003 og som oppfylte følgende 2 kriterier:

1. Ungdommene skulle være innskrevet til langtidsbehandling ved Fossumkollektivet.
2. Ungdommene skulle møte frem og bli i langtidsbehandling i minimum to måneder.

Gjenfinningsprosessen kan være vanskelig i denne type undersøkelse men etter utprøving av forskjellige metoder lyktes det til sist å få kontakt til samtlige ungdommer bortsett fra en. Dessverre var det 15 ungdommer det ikke lyktes å få gjennomført intervju med, til tross for at ungdommene ga uttrykk for å være positivt innstilt.

Alle intervjuer ble gjennomført av prosjektleder via personlige møter med ungdommene. Og bortsett fra to intervju som ble gjennomført på kafé ble samtlige intervju gjennomført i rolige omgivelser enten hjemme hos ungdommene eller på Fossumkollektivet. En del av ungdommene var ikke overraskende ruset under intervjuet og det var i enkelte tilfelle nødvendig å avkorte intervjuet på grunn av dette.

Alle ungdommer har vært igjennom 2 spørreskjemaer: Ett skjema omhandlet tiden før Fossumkollektivet og et omhandlet tiden etter utskrivning.

Skjemaene var bygget opp etter samme prinsipper og med samme temaer som Euro-ADAD, men av ulike årsaker var det dessverre ikke mulig å bruke Euro-ADAD direkte verken på skjemaet omhandlende tiden før Fossumkollektivet eller skjemaet omhandlende tiden etter Fossumkollektivet.

Ungdommene som ble intervjuet var ukjente for prosjektleder. Der er fordeler og ulemper ved å ikke kjenne ungdommene på forhånd. En del ungdommer hadde under intervjuet behov for en forsikring om at det de skulle fortelle ikke kom medlevere eller andre kjente i kollektivet for øre. Dette kan tyde på at ungdommene kanskje var litt mindre redde for å fortelle om sitt liv til en fremmed enn til en fra kollektivet. En ulempe var at det nok kunne være enkelte personlige aspekter de ikke ønsket å fortelle til en fremmed, men som en kjent medlever allerede ville ha visst.

Bortfall

Av utvalget på 111 ungdommer lyktes det å gjennomføre intervju med 76 % (84). 6,3 % (7) var døde, 4,5 % (5) ønsket ikke å delta og 13,5 % (15) var det ikke mulig å få gjennomført intervju med.

Det var flere i gruppen av de ikke-intervjuede og gruppen døde som kom til Fossum på tvangsparagraf og andelen som hadde vært på døgninstitusjon var større blant de døde og ikke intervjuede enn blant de intervjuede. Dette kan indikere at både de ikke intervjuede og de døde var mer belastet ved innskrivning på Fossumkollektivet. En ytterligere indikasjon på dette er at andelen uten vitnemål fra grunnskolen er større i gruppen av ikke-intervjuede og døde.

Den mest markante forskjell mellom gruppene er likevel at de som er intervjuede hadde meget lengre gjennomsnittlig behandlingstid enn de to andre grupper. Samtlige døde og de fleste av de ikke-intervjuede avbrøt selv behandlingen.

Innskrivningsopplysninger

65 % av ungdommen kom til Fossum som frivillig. Halvdelen av disse via barnevernslovens paragraf 4-26 og 4-4 og den andre halvdel via Lov om sosiale tjenesters paragraf 6.1 og 6.3. Ca en tredjedel av samtlige ungdommer kom til Fossum på tvang. Alle unntagen 2 ungdommer fikk tvang på bakgrunn av barnevernslovens paragraf 4-24.

Ungdommene i utvalget var i gjennomsnitt innskrevet i 18,9 måneder. 50 % av ungdommene var innskrevet i 16 måneder eller mindre. Den gjennomsnittlige behandlingstid svinger forholdsvis meget mellom de enkelte innskrivningsår uten der er tale om entydige tendenser mot kortere eller lengre behandlingstid.

Gjennomføringsprosenten for utvalget var på 36 %. De som var under 18 år ved innskrivning hadde lavere gjennomføringsprosent enn de som var 18 år eller eldre. Et forhold der ikke utelukkende kan forklares ved at de som var under 18 år oftere kom på tvang.

Resultater

Hvilke ungdommer kom til Fossumkollektivet

57 % av det totale utvalget var jenter.

Andelen jenter var fallende i løpet av perioden.

Ungdommene var i gjennomsnitt 18 år ved innskrivning

68 % av ungdommene hadde minimum en forelder eller søsken med store rusproblemer.

27 % av ungdommene var blitt seksuelt misbrukt av familie eller andre.

51 % av ungdommene hadde tidligere vært på institusjon.

27 % hadde vært på barneverns- og/eller barne- og ungdomspsykiatrisk institusjon.

Andelen med tidligere institusjonserfaring var økende i perioden.

37 % av ungdommene hadde forsøkt selvmord

13 % av ungdommene hadde ikke bestått grunnskole

76 % av ungdommene var uten beskjeftigelse

45 % av ungdommene hadde kriminalitet/prostitusjon som viktigste inntektskilde.

Ungdommenes gjennomsnittlige debutalder på rusmidler var 12 år.

Ungdommene hadde hatt problematisk bruk av hasj/marihuana og sentralstimulerende i ca 2,5 år innen innskrivning til Fossumkollektivet

42 % av ungdommene hadde brukt heroin mer enn 3 ganger

64 % av ungdommene hadde brukt sprøyter

Jentene i utvalget hadde tidligere debutalder på heroin og lengre tid med problemfylt bruk enn guttene

90 % av ungdommene hadde vært involvert i kriminelle handlinger

41 % av ungdommene var straffedømt

27 % av ungdommen hadde sittet i fengsel i over 24 timer

Nesten like mange jenter som gutter var involvert i kriminelle handlinger

Det bildet som tegnet seg av ungdommenes bakgrunn og livssituasjon ved inntak var veldig likt det som er blitt skissert i andre lignende undersøkelser utgitt av blant andre Tyrili, Skjerfheimkollektivet, Hiimsmoen. Til tross for forskjeller i andelene som hadde problemer innenfor hvert enkelt problemområde er det overordnet bildet likevel veldig likt for samtlige rapporter. Ungdommene fremsto som sårbare ungdommer som allerede ved inntak var marginalisert i forhold til det omkringliggende samfunn. En uforholdsmessig stor andel av ungdommene kom fra problemfylte familier. De hadde allerede falt ut av skolen, var kriminelle og var godt i gang med deres ruskarriere. Angående bruken av rusmidler er det kanskje verdt å nevne at ungdommene i denne rapporten virket mer belastet enn ungdommene i Kost-Nytte-undersøkelsen hvor det ble konkludert med at klientene i ungdomstiltakene hadde cannabis som hovedrusmiddel og at nesten ingen hadde brukt heroin (Melberg et al., 2003). Samtlige ungdommer i utvalget fra Fossumkollektivet hadde brukt sentralstimulerende før inntak, 42 % hadde brukt heroin mer enn tre ganger og i gjennomsnitt hadde ungdommene hatt et problematisk bruk av heroin i 0,9 år før innskrivning.

Det er små forskjeller mellom kjønnene med hensyn til bakgrunn og livsforhold før innskrivning. Imidlertid oppga vesentlig langt flere gutter enn jenter å ha kriminalitet som viktigste

inntekt. Guttene var også oftere straffedømt enn jentene. I tillegg til dette, er det interessant at jentenes og guttenes rusbruk skiller seg fra hverandre på enkelte sentrale områder. Jentene debuterte på heroin ca et halvt år før guttene, og de hadde lengre tid med problematisk bruk. Andelen jenter som hadde brukt sprøyte før innskriving var også større enn andelen gutter. Disse aspekter sannsynliggjør at jentene var noe mer rusbelastet enn guttene ved innskriving.

Oppsummering av ungdommenes livsforhold etter Fossumkollektivet

Ungdommenes situasjon siste året

85 % hadde ikke brukt heroin siste året
39 % hadde ikke brukt rusmidler bortsett fra sosialt akseptabel bruk av alkohol siste året
26 % hadde brukt sprøyte siste året
83 % var ikke dømt siste året
75 % var ikke fengslet siste året
48 % hadde ikke vært involvert i kriminalitet siste året

80 % hadde hatt egen bolig siste året
60 % hadde det siste året studert eller vært i arbeid mesteparten av tiden
46 % hadde lønn fra arbeid/studielån som viktigste inntekt siste året
8 % hadde kriminalitet om viktigste inntekt
59 % hadde kun rusfrie venner blant de fem venner som de tilbrakte mest tid sammen
19 % hadde kun omgang med venner som aldri hadde ruset seg
82 % opplevde at de hadde bra eller veldig bra fysisk helse
46 % hadde vært alvorlig deprimert siste året
5 % hadde forsøkt selvmord

Ungdommenes situasjon siden utskrivning

66 % hadde ikke rørt heroin etter Fossumkollektivet
10 % hadde ikke rørt noen rusmidler etter Fossumkollektivet
20 % hadde ikke vært involvert i kriminalitet etter Fossumkollektivet
64 % av ungdommene var ikke blitt dømt siden utskrivning
Flere gutter enn jenter var dømt
16 % av ungdommene hadde vært innlagt på psykiatrisk døgninstitusjon siden utskrivning
34 % hadde ferdiggjort skole utover grunnskole
24 % av ungdommene hadde jobbet eller gått på skole siden de ble utskrevet
Jenter valgte oftere å studere mens gutter oftere valgte å arbeide

Over halvparten av ungdommene hadde ikke brukt heroin siden utskrivning, og hele 85 % hadde ikke brukt heroin det siste året, på samme måte hadde kun 8 % det siste året hatt kriminalitet som viktigste inntekt. Disse tallene indikerer, sammen med det faktum at kun en fjerdedel av ungdommene hadde brukt sprøyter siste året, at langt de fleste ungdommer hadde klart å holde seg unna den tyngste form for rus. Selv blant de ungdommer som hadde

ruset seg det siste året hadde ca halvparten likevel klart å jobbe eller gå på skole. De fleste hadde venner og/eller kjæreste som ikke hadde brukt rusmidler, faktorer som sannsynliggjør at de ikke-rusfrie rusbruk ikke var større enn at de klarte å unngå total marginalisering fra samfunnet. Det ser ut til at lang behandlingstid så vel som gjennomføring av behandlingen hadde betydning for i hvilken grad ungdommene hadde brukt rusmidler siste året. Tidligere opphold på institusjon så derimot ut til å ha en negativ effekt for ungdommenes rusbruk.

Langt de fleste ungdommene anså seg selv som friske og i god fysisk form og faktisk var det kun 20 % som slet med direkte rusrelaterte sykdommer som Hepatitt C og B. At mange av ungdommene slet med søvnløshet passer godt sammen med at halvparten oppga å ha vært alvorlig deprimert det siste året og en tredjedel mottok medisiner for psykiske lidelser. Til tross for at kun 16 % hadde vært innlagt på psykiatrisk døgninstitusjon siden utskrivning tyder disse tallene på at en stor del av ungdommene slet med psykiske problemer. Det skal her fremheves at gruppen av ikke-rusfrie ungdommer hadde langt større andel av psykiske problemer enn gruppen som hadde holdt seg rusfri siste året.

Det var forskjeller mellom kjønnene på flere områder. Andelen jenter med utdanning utover grunnskolen var større. De gikk også oftere på skole, i motsetning til guttene som i større grad jobbet. Slik var valget av sysselsetting forskjellig, men andelen av ungdommer som hadde hatt arbeid eller gått på skole det siste året var faktisk like stor for jenter og gutter. Andelen jenter som hadde kjæreste med nåværende rusproblemer var større enn andelen gutter. Til gjengjeld var andelen gutter som hadde et sosialt nettverk hovedsakelig bestående av venner med rusproblemer større enn andelen jenter. Nesten alle jentene hadde rusfrie personer blant sine nærmeste venner, hvilket ikke alltid var tilfellet blant guttene. I tillegg skal det nevnes at jentene oftere enn guttene oppga at de slet med psykiske og fysiske problemer. Det var langt flere jenter enn gutter som hadde mottatt medisin for psykiske lidelser det siste året.

Disse forhold peker ikke entydig på at det går verre eller bedre for det ene kjønn, fremfor det andre. På to sentrale forhold, nemlig rus og kriminalitet, kom guttene derimot vesentlig dårligere ut enn jentene. Andelen gutter som hadde ruset seg, var større enn andelen jenter. De jentene som hadde ruset seg hadde dessuten oftere kun gjort det sprekkebetonet, mens guttene hadde gjort det omfattende. Det siste året var det også flere gutter enn jenter som var involvert i kriminalitet og langt flere var dømt og hadde sittet i fengsel i denne perioden.

Resultatene i denne undersøkelse ser til sammen ut til å samsvare ganske godt med resultatene fra andre undersøkelser hvor ungdommer på kollektiv er evaluert. Det likevel viktig å understreke at forskjellige kategoriinndelinger i de enkelte undersøkelsene til tider vanskelig gjør direkte sammenligning. Andelen av ungdommer som hadde holdt seg rusfri siste året var lik med rusfrie elever på Hiismoen to år etter utskrivning, men litt lavere enn resultatene fra Tyrili og Skjerfheim som hadde en prosentandel på hhv. 57 % og 67 % rusfrie ungdommer. Med hensyn til andre forhold ser det ut til at ungdommene fra Fossumkollektivet klarer seg likeså godt som ungdommene i de andre undersøkelsene. For eksempel var det kun 39 % av Hiismoens ungdommer som var i arbeid eller studerte to år etter utskrivning. 68 % av ungdommene i Tyriliundersøkelsen hadde egen inntekt men kun 22 % hadde utelukkende

inntekt fra eget arbeid eller studielån. 23 % av Skjerfheimungdommene hadde fullført videregående og 27 % var i gang med å gjennomføre videregående. Disse tallene stemmer ganske bra overens med Fossumkollektivets ungdommer hvor det var 34 % som hadde gjennomført videregående og 18 % som hovedsakelig hadde gått på skole siste året.

Avslutning

Det er ikke mulig å presist måle effekten av Fossumkollektivets behandling på ungdommenes liv etter utskrivning. Men med forbehold for de påvirkningsfaktorer som ungdommene har støtt på etter endt behandling sannsynliggjør rapportens resultater at behandlingen på Fossumkollektivet har hatt en positiv effekt på ungdommenes livsforhold. Det skal likevel ikke glemmes at ikke alle kom like godt ut. Det var flere ungdommer som ikke hadde et stabilt bosted, som slet med psykiske problemer og som fortsatt hadde omfattende rusproblemer og var sterkt involvert i kriminalitet. Dette viser at det fremdeles er forbedringsmuligheter for arbeidet som gjøres på kollektivet.

Det er mange aspekter i denne rapporten som det kunne være interessant å se nærmere på i ytterligere studier. Et av disse aspektene er kjønnsforskjellene som kommer frem i rapporten. Selv om jentene på enkelte områder kom dårligere ut enn guttene, så var andelen av rusfrie jenter langt større enn andelen gutter. Sett i lys av at jentene faktisk fremstod som mer rusbelastet enn guttene ved inntak til Fossumkollektivet kan det se ut til at jentene tilegner seg kollektivbehandlingen bedre enn guttene. Det ville være interessant å få belyst denne tendensen mer inngående. Slik informasjon kunne være svært nyttig i kollektivets videreutvikling av behandlingstilbudet.

Fullstendig rapport finnes på Fossumkollektivets hjemmeside:

www.fossumkollektivet.no